

The results reveal that agricultural cooperatives, functioning within specific territorial communities, can significantly enhance the competitiveness of small producers by reducing logistics costs, improving product quality, and ensuring access to stable markets. The study identifies the benefits of introducing simplified tax regimes and grant programs to encourage the establishment and effective functioning of cooperatives. Furthermore, the integration of youth, internally displaced persons, and local rural populations into economic activities is emphasized as a vital component of social stability and economic recovery.

In conclusion, the article outlines the practical recommendations for creating a comprehensive system of state support for rural entrepreneurship, addressing both economic and social aspects. These measures include promoting agricultural cooperatives, facilitating financial accessibility, and providing training for modern agricultural practices.

Key words: *rural entrepreneurship, state social policy, agricultural cooperatives, tax incentives, small business, sustainable development, rural areas, population integration.*

УДК: 339.56

DOI: 10.32782/2415-8240-2024-105-2-242-253

ЕКСПОРТНА АГРОПРОДОВОЛЬЧА СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ УКРАЇНИ: ОЦІНКА ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ

М. І. МОСТОВ'ЯК, здобувач третього (освітньо-наукового рівня) вищої освіти (доктор філософії)

В. О. СМОЛІЙ, здобувач третього (освітньо-наукового рівня) вищої освіти (доктор філософії)

Уманський національний університет садівництва

У статті досліджено експортну спеціалізацію агропродовольчої продукції України з використанням індексів конкурентних переваг, диверсифікації та інших показників. Проаналізовано структуру експорту за укрупненими товарними групами, виявлено домінування сировинного сегмента, зокрема зернових культур та олій. Оцінено динаміку показників експортної спеціалізації, а також стратегічні можливості для її зростання через розвиток переробки та інновацій. Розглянуто ризики залежності від вузької товарної номенклатури; сформульовано рекомендації щодо диверсифікації експорту та зміцнення конкурентоспроможності на міжнародних ринках.

Ключові слова: *експорт, агропродовольча продукція, спеціалізація експорту, диверсифікація експорту, агропродовольчий сектор, порівняльні переваги.*

Постановка проблеми. Сучасні економічні умови, зокрема процеси глобалізації та лібералізації торгівлі, формують підвищений інтерес до питань експортної спеціалізації, яка є ключовим фактором конкурентоспроможності

національних економік. Для України, агропродовольчий сектор якої відіграє значну роль у забезпеченні валютних надходжень та зміцненні зовнішньоекономічного балансу, ефективне використання експортного потенціалу є стратегічно важливим. Однак традиційна орієнтація на сировинний експорт та низька частка продукції з високою доданою вартістю обмежують конкурентоспроможність агропродовольчої продукції України на світових ринках. У таких умовах системний підхід до оцінювання експортної спеціалізації дозволяє комплексно аналізувати сильні та слабкі сторони вітчизняного експорту та формувати рекомендації для його вдосконалення. Це робить дослідження актуальним у контексті підвищення економічної стійкості країни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивчення сучасного стану, динаміки та структури тенденцій експортно-імпортних операцій є предметом наукових досліджень багатьох українських та іноземних вчених. Зокрема, Могильний О. М. [1, 2] у своїх працях виділяє конкурентні переваги й ризики товаровиробників і експортерів агропродовольчої системи України в статусі кандидата на вступ до Європейського Союзу, а також розкриває інституційні та організаційно-економічні передумови й різнобічні наслідки сировинно-експортної експлуатації ресурсів аграрного сектору. На основі узагальнення досвіду провідних країн світу Паскою І., Свиноусом І. розроблено практичні рекомендації щодо підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках агропродовольства [3]. Гуменюком Я. обґрунтовано стратегічні напрями нарощування експортного аграрного потенціалу України в сучасних умовах задля посилення позицій на міжнародній арені у період воєнного стану [4]. Однак значна частина проблем залишаються недостатньо висвітленими через постійні зміни в сфері агропродовольчого експорту, що вимагає постійної уваги до дослідження цього питання.

Метою статті є оцінювання експортної спеціалізації агропродовольчого сектору економіки України та обґрунтування пріоритетних напрямів її удосконалення. Для досягнення цієї мети поставлено такі завдання: проаналізувати сучасний стан та структуру експорту агропродовольчої продукції; визначити основні методики оцінювання експортної спеціалізації; розрахувати ключові показники експортної спеціалізації та оцінити конкурентоспроможність агропродовольчої продукції України; розробити рекомендації для вдосконалення експортної спеціалізації, орієнтовані на підвищення доданої вартості продукції та диверсифікацію ринків збуту.

Методика досліджень. У процесі дослідження використовувалися загальнонаукові та спеціалізовані методи економічного аналізу. Зокрема, для оцінювання структури та динаміки експорту застосовано методи статистичного аналізу, а саме індексного та порівняльного аналізу. Для оцінки рівня спеціалізації використано індекси виявлених порівняльних переваг (RCA), індекси концентрації та диверсифікації. Теоретичні висновки підтверджувалися емпіричними розрахунками на основі офіційної статистики.

Результати досліджень. Експортна спеціалізація визначається як спрямованість національної економіки на виробництво та експорт певних груп

товарів чи послуг, які мають конкурентні переваги на міжнародних ринках. Цей термін відображає структуру експорту країни та його відповідність глобальним потребам і тенденціям. У науковій літературі [1–4] експортна спеціалізація розглядається як результат поєднання внутрішніх чинників (виробничих потужностей, природних ресурсів, науково-технічного потенціалу) та зовнішніх умов (міжнародного попиту, торгових обмежень, геополітичної ситуації).

Оцінка експортної спеціалізації є складним багатофакторним процесом, що передбачає використання різних методів, які дозволяють комплексно аналізувати рівень і характер орієнтації економіки країни на міжнародні ринки. Зазвичай, застосовують кілька основних підходів: порівняльний аналіз, який базується на оцінці порівняльних переваг у торгівлі; індекси концентрації, що дозволяють визначити рівень концентрації експорту в певних секторах або на конкретних ринках; аналіз товарної структури експорту, який передбачає вивчення змін в експортних потоках країни та дозволяє визначити ступінь диверсифікації експорту [5]. Водночас застосування методик оцінювання експортної спеціалізації для аграрного сектору України вимагає врахування специфіки цієї галузі, таких як природно-кліматичні умови, структура виробництва, розвиток інфраструктури та зовнішньоекономічні чинники.

Дослідження товарної структури експорту дозволяє визначити індекс спеціалізації, що визначається, як частка певної групи товарів з загальному обсязі експортованої продукції [6]. Для агропродовольчого сектору економіки цей індекс дозволяє чітко визначити, яка саме продукція або групи товарів формують більшу частину експорту – наприклад, зернові, олійні культури або продукція тваринництва. Оскільки Україна має природні переваги для вирощування таких культур, як пшениця, кукурудза, соняшник, застосування індексу спеціалізації дозволяє оцінити домінування цих культур в експортних потоках. Однак варто враховувати, що аграрний сектор піддається високій залежності від змін клімату та економічної ситуації. Враховуючи ці фактори, індекс спеціалізації дозволяє проаналізувати не лише поточну, але й потенційну спеціалізацію, що дозволяє створювати стратегії для диверсифікації експорту і зменшення ризиків [7]. На основі цих даних можна проаналізувати структуру українського експорту агропродовольчої продукції за основними укрупненими групами товарів за 2019–2023 роки (рис. 1).

Живі тварини та продукти тваринного походження стабільно займають незначну частку в експорті; продукти рослинного походження демонструють провідну роль у структурі експорту, зростаючи до 32,4 % у 2023 році, що вказує на домінування сировинного сегмента. Жири та олії значно збільшили свою частку, досягнувши 15,6 % у 2023 році, що свідчить про розвиток виробництва олійної продукції. Готові харчові продукти, хоча й залишаються меншою часткою, зросли до 9,0 % у 2023 році.

Аналізуючи частки укрупнених товарних груп у структурі експорту лише агропродовольчої продукції України за період 2019–2023 років, можна зазначити, що спостерігається переважання сировинної продукції з потенціалом нарощування частки готових продуктів (рис. 2).

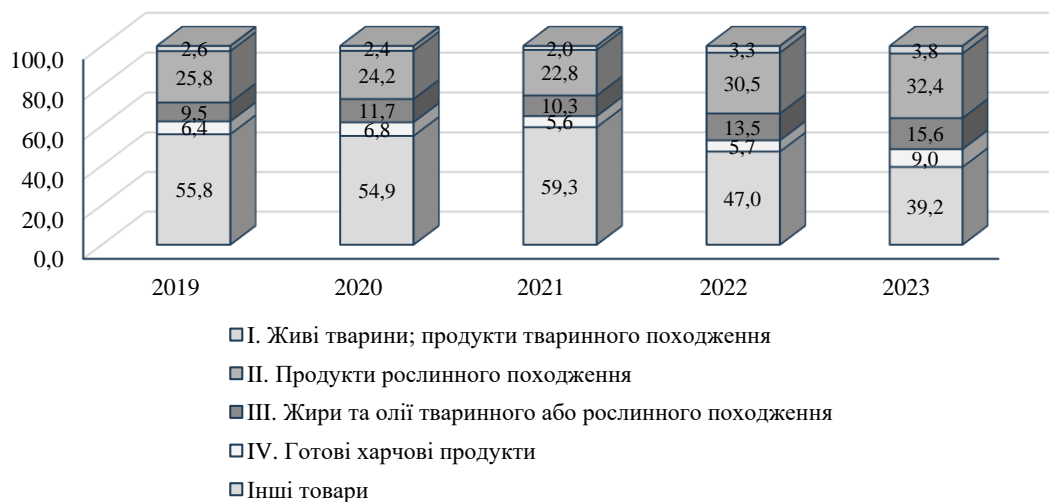

Рис. 1. Частка укрупнених товарних груп з переліку 1-24 УКТЗЕД в структурі українського експорту, %

Джерело: розроблено авторами на основі даних [8]

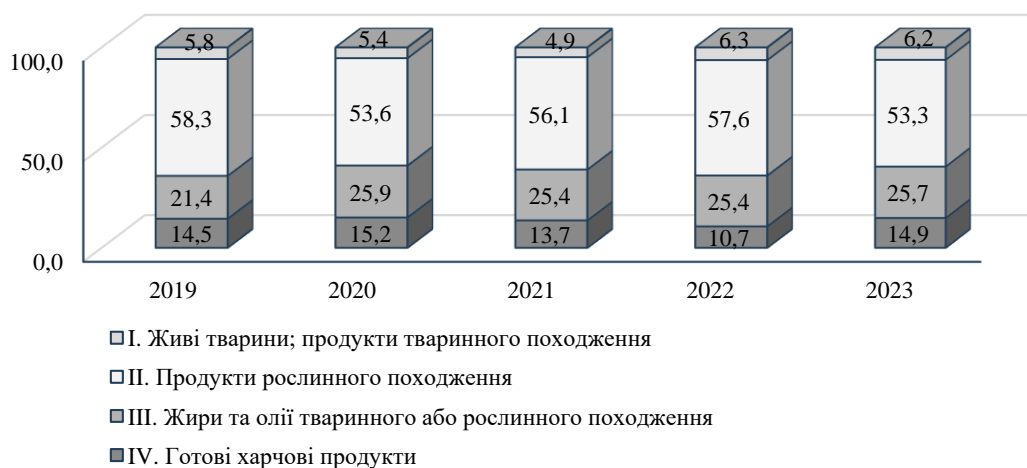

Рис. 2. Частка укрупнених товарних груп з переліку 1-24 УКТЗЕД в структурі експортованої агропродовольчої продукції з України, %

Джерело: розроблено авторами на основі даних [8]

Група продуктів рослинного походження залишається основною, хоча її частка демонструє певне коливання – від 58,3 % у 2019 році до 53,3 % у 2023 році. Водночас помітне зростання частки жирів і олій тваринного або рослинного походження з 21,4 % до 25,7 %, що вказує на стабільний попит на цю категорію. Частка готових харчових продуктів коливається, зростаючи до 14,9 % у 2023 році, що свідчить про можливість розширення експорту продукції з високою доданою вартістю. Питома вага живих тварин і продуктів тваринного походження залишається відносно низькою, її збільшення до 6,2 % у 2023 році є незначним. Найбільш використовуваним інструментом для визначення рівня експортної спеціалізації країни на основі її товарних переваг у порівнянні з іншими країнами є метод індексу виявлених порівняльних переваг (RCA). Якщо

RCA>1, то країна має порівняльні переваги у виробництві та експорті даної продукції; якщо ж RCA<1, то у даному секторі їх немає [9].

Особливості застосування індексу виявлених порівняльних переваг в аграрному секторі України полягають у тому, що він дає точну оцінку товарних груп, в яких країна має значні конкурентні переваги. Враховуючи, що Україна є великим експортером агропродовольчої продукції, таких як зернові, олійні культури, цукор, використання RCA дає змогу оцінити, які саме види продукції є конкурентоспроможними на світовому ринку. Оскільки експорт агропродовольчої продукції є залежним від глобальних цін на сировину, природно-кліматичних умов та політичних факторів, такі зовнішні чинники можуть змінювати оцінки спеціалізації [10]. Для України це може бути особливо актуально з огляду на зовнішньоекономічні обмеження та нестабільність на світових ринках. Результати розрахунку індексу порівняльних переваг (RCA) ілюструють конкурентоспроможність окремих товарних груп українського агропродовольчого експорту на міжнародному ринку (табл. 1).

Табл. 1. Динаміка індексу виявлених порівняльних переваг (RCA) в експорті української агропродовольчої продукції за роками, коеф.

Назви груп товарів за УКТЗЕД	2019	2020	2021	2022	2023
01 Живі тварини	0,78	0,87	0,58	1,07	1,24
02 М'ясо та їстівні субпродукти	3,58	2,95	1,88	2,29	2,44
03 Риба і ракоподібні	0,11	0,15	0,15	0,18	0,13
04 Молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед	2,40	2,09	1,26	2,23	2,35
05 Інші продукти тваринного походження	0,72	0,66	0,69	0,75	0,63
06 Живі дерева та інші рослини	0,10	0,10	0,10	0,12	0,13
07 Овочі	0,78	0,64	0,81	1,04	1,17
08 Їстівні плоди та горіхи	1,16	1,19	0,86	0,84	0,94
09 Кава, чай	0,11	0,08	0,09	0,14	0,11
10 Зернові культури	32,58	26,64	27,49	37,35	40,53
11 Продукція борошномельно-круп'яної промисловості	3,62	2,60	2,13	3,60	4,63
12 Насіння і плоди олійних рослин	12,16	12,98	6,37	7,93	12,36
13 Шелак природний	0,15	0,11	0,13	0,06	0,05
14 Рослинні матеріали для виготовлення	16,19	10,46	4,31	17,65	22,38
15 Жири та олії тваринного або рослинного походження	24,67	17,76	16,01	26,65	24,80
16 Продукти з м'яса, риби	0,45	0,26	0,17	0,20	0,20
17 Цукор і кондитерські вироби з цукру	5,72	2,69	1,71	2,74	2,95
18 Какао та продукти з нього	2,05	1,41	1,36	1,91	1,89
19 Готові продукти із зерна	1,92	1,36	1,60	1,82	1,58
20 Продукти переробки овочів	1,53	1,50	0,96	1,27	1,38
21 Різні харчові продукти	0,97	0,64	0,64	0,90	0,84
22 Алкогольні і безалкогольні напої та оцет	1,22	0,73	0,75	0,89	0,79
23 Залишки і відходи харчової промисловості	8,18	5,26	5,91	9,24	9,09
24 Тютюн і промислові замітники тютюну	1,01	1,38	3,51	4,95	4,44

Джерело: розроблено авторами на основі даних [11, 12]

Впродовж 2019–2023 років спостерігається збереження високого індексу для зернових культур (зростання з 32,58 у 2019 р. до 40,53 у 2023 р.) та жирів і олій (стабільно понад 16). Значні зміни відбулися у групах «рослинні матеріали» (+37 % з 2019 р.) та «м'ясо і субпродукти» (коливання від 3,58 до 2,44). Найнижчі показники RCA у товарах з низькою експортною спеціалізацією: «кава, чай» ($\approx 0,1$) та «риба» ($\approx 0,15$). Така динаміка підкреслює сильну залежність України від обмеженого набору експортних товарів і потенціал для диверсифікації.

У 2023 році за даними індексу RCA конкурентні переваги ($RCA > 1$) були виявлені для 15 з 24 товарних груп агропродовольчого експорту (рис. 3).

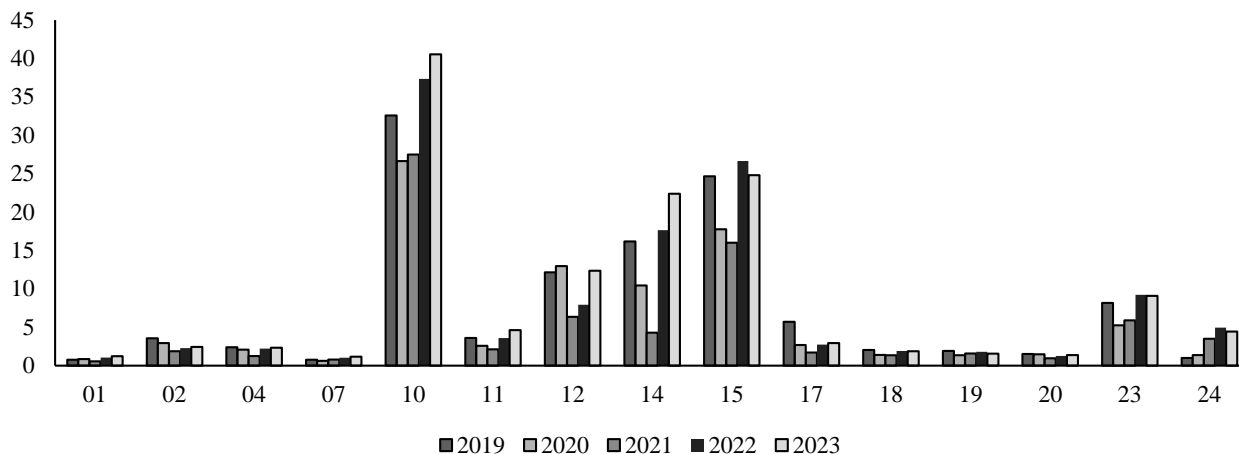

Рис. 3. Динаміка індексу RCA в розрізі груп агропродовольчої продукції, що мають порівняльні переваги в світовому експорті, коеф.

Джерело: розроблено авторами на основі даних [11, 12]

Високий ступінь переробки мають лише окремі групи: «жири та олії» (24,80), «продукція борошномельно-круп'яної промисловості» (4,63), «цукор і кондитерські вироби» (2,95) і «готові продукти із зерна» (1,58).

Водночас найбільші значення індексу RCA демонструють сировинні товари, що характеризуються низьким ступенем переробки, як-от: зернові культури (40,53) та олійні культури (12,36). Це свідчить про збереження сировинної спеціалізації експорту та обмежує можливості для збільшення створюваної доданої вартості в агропродовольчій галузі України, а також посилює залежність від цінових коливань на зовнішньому ринку.

Оскільки основну частину експорту становлять зернові та олійні культури, ключовим напрямом є створення продуктів їхньої глибокої переробки, таких як борошно, олії преміум-класу або харчові суміші. Важливим фактором є інвестування в інфраструктуру зберігання, фасування та логістику, що забезпечить доступність готових продуктів на міжнародному ринку. Крім того, перспективним є розвиток нішевого сегмента, зокрема виробництво органічної продукції, натурального меду та екологічно чистих продуктів [13]. Орієнтація на ці ринки дозволить підвищити конкурентоспроможність та запропонувати споживачам додаткову цінність через якість і унікальність.

Не менш важливими є стандартизація та впровадження інноваційних технологій. Продукція, яка відповідає міжнародним вимогам якості, має значно вищі шанси завоювати позиції на світових ринках. Таким чином, зменшення сировинної залежності та збільшення обсягу експорту готової продукції є важливими складовими довгострокової стратегії розвитку агропродовольчого експорту України.

Інформативним для дослідження експортної спеціалізації агропродовольчої галузі є також значення індексу Хіршмана (індексу диверсифікації експорту), що використовується для визначення ступеня різноманітності в експортній спеціалізації. Це особливо важливо для аграрного сектору, оскільки Україна, хоч і має спеціалізацію на певних продуктах, таких як зернові та олійні культури, потребує диверсифікації експортних товарів для зменшення залежності від коливань світових цін на окремі види продукції. Значення цього індексу коливається в діапазоні від 0 до 1: чим ближче до 0, тим вищий рівень диверсифікації, тобто експортується широкий спектр товарів, і навпаки [14]. Результати аналізу динаміки індексу Хіршмана свідчать про поступове збільшення диверсифікації агропродовольчого експорту України, що є позитивною тенденцією з точки зору зменшення ризиків залежності від окремих товарів (рис. 4).

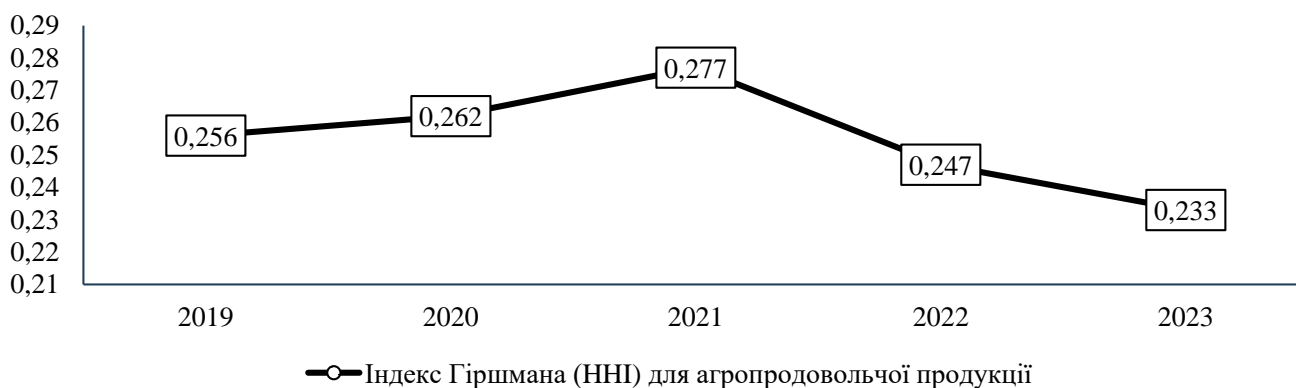

Рис. 4. Динаміка індексу Хіршмана для українського агропродовольчого експорту, коеф.

Джерело: розроблено авторами на основі даних [8]

Для України диверсифікація експортної спеціалізації є важливим напрямом стратегічного розвитку. Використання індексу диверсифікації дозволяє оцінити, наскільки країна здатна підтримувати стабільний експорт в умовах глобальних змін на ринках агропродовольчої продукції, а також сприяє визначенню можливостей для розвитку нових продуктів і виходу на нові ринки.

Ці методики дозволяють не тільки оцінити поточний стан експортної спеціалізації агропродовольчої продукції України, але й визначити можливі шляхи її розвитку в умовах змін на світових ринках, політичної нестабільності та кліматичних змін. Використання таких інструментів допомагає формулювати обґрунтовані стратегії для підвищення конкурентоспроможності та зменшення ризиків для аграрного сектору.

Скорочення сировинної залежності вимагає системної стратегії, орієнтованої на підтримку переробки, сприяння диверсифікації продукції та стимулювання малих і середніх виробників до експорту готових товарів [15]. На основі результатів проведеного дослідження можна сформулювати рекомендації щодо вдосконалення експортної спеціалізації агропродовольчої продукції, спрямовані на оптимізацію внутрішніх процесів, підвищення конкурентоспроможності продукції, а також адаптацію до зовнішніх умов. Зокрема, доцільно виділити пріоритетні напрями удосконалення експортної спеціалізації України.

1. Збільшення доданої вартості та диверсифікація асортименту. Україна повинна зосередити увагу не тільки на експорті сировини, а й на розвитку переробних галузей, що дозволить збільшити додану вартість продукції. Замість експорту лише зерна чи олійних культур доцільно розвивати експорт продуктів переробки, таких як борошно, олія, корми, що мають більш високу ціну на зовнішніх ринках. Це дозволить диверсифікувати експортний портфель і зменшити залежність від цінових коливань на світових ринках сировини.

2. Покращення якості та відповідність міжнародним стандартам. З метою забезпечення стабільного місця на міжнародних ринках необхідно значно підвищити стандарти якості продукції, зокрема через сертифікацію продукції згідно з міжнародними стандартами (ISO, HACCP, органічні сертифікати тощо). Українські агровиробники повинні працювати над покращенням якості своєї продукції, щоб відповідати вимогам країн, що мають високі стандарти, таких як ЄС чи США.

3. Підвищення ефективності виробництва за рахунок інновацій. Впровадження інноваційних технологій у сільському господарстві, зокрема, у використанні точного землеробства, нових технологій в обробку ґрунту, генетичної селекції культур, забезпечить зростання продуктивності і, як результат, підвищить конкурентоспроможність української аграрної продукції на зовнішніх ринках. Підвищення ефективності виробництва також дозволить знизити собівартість продукції, що стане важливим фактором для підвищення її доступності на міжнародних ринках.

4. Удосконалення логістики та інфраструктури. Забезпечення ефективної логістичної інфраструктури є важливим кроком для зниження витрат на транспортування та підвищення конкурентоспроможності української продукції. Покращення дорожньої інфраструктури, розширення потужностей портів, модернізація залізничного транспорту дозволять Україні покращити логістичне обслуговування, забезпечити швидкість і зниження витрат на транспортування. Важливо також створювати та розвивати зони для митного оброблення, щоб спростити експортні процедури.

5. Розширення та диверсифікація зовнішніх ринків. Для забезпечення стабільності експортного потенціалу необхідно активно працювати над розширенням ринків збуту. Замість концентрації на обмеженій кількості традиційних ринків (ЄС, Близький Схід, Африка), доцільно інтенсифікувати

пошук нових ринків, зокрема в Азії, Латинській Америці та інших регіонах, де спостерігається зростання попиту на агропродовольчу продукцію. Розширення географії експорту зменшує залежність від економічних коливань в окремих країнах або регіонах.

6. Покращення фінансування та підтримка малого і середнього агробізнесу. Забезпечення доступу до фінансових ресурсів для малих і середніх агровиробників є важливим фактором для зростання експорту. Розробка спеціальних програм підтримки, які включають субсидії, кредити, державні гарантії та гранти для аграріїв, дозволить стимулювати інвестиції в розвиток виробничих потужностей і сприятиме підвищенню експортної спеціалізації.

7. Зниження політичних та економічних ризиків. Важливим кроком для розвитку експортної спеціалізації є створення стабільних політичних та економічних умов у країні. Зниження політичних ризиків, боротьба з корупцією, зміцнення правових норм та гарантій для інвесторів зроблять Україну більш привабливою для зовнішніх партнерів. Це дозволить сприяти інвестуванню в аграрний сектор, створенню нових підприємств та розширенню експортних можливостей.

8. Стратегічні інвестиції в аграрну науку та освіту. Підготовка висококваліфікованих фахівців та розвиток наукових досліджень у галузі агрономії, агроінженерії та аграрної економіки має важливе значення для підвищення експортної спеціалізації. Це дозволить не лише підвищити інноваційний потенціал аграрного сектору, а й створити нові технології, які забезпечать сталість виробництва та конкурентоспроможність на міжнародних ринках.

Загалом, для вдосконалення експортної спеціалізації агропродовольчої продукції Україні необхідно комплексно підходити до розвитку аграрного сектору, враховуючи внутрішні та зовнішні фактори, знижуючи ризики та використовуючи нові можливості для інтеграції на міжнародних ринках.

Висновки. Україна демонструє високу експортну спеціалізацію на сировинній агропродовольчій продукції, зокрема на зернових культурах та рослинних оліях. Ця тенденція свідчить про значну залежність від сировинного експорту, що створює ризики для стійкості експортної структури в умовах коливань цін на міжнародних ринках. Частка продукції з високою доданою вартістю в експорті залишається недостатньою, що обмежує економічну вигоду для країни, водночас динаміка індексу диверсифікації показує обмежену різноманітність товарного портфеля.

Удосконалення експортної спеціалізації агропродовольчої продукції має бути орієнтоване на підвищення конкурентоспроможності продукції, а також адаптацію до зовнішніх умов, зокрема, серед пріоритетних напрямів удосконалення експортної спеціалізації України виділено: розширення та диверсифікацію зовнішніх ринків; покращення фінансування та підтримку малого і середнього агробізнесу; проведення заходів, спрямованих на зниження політичних та економічних ризиків; стратегічні інвестиції в аграрну науку та освіту; підвищення ефективності виробництва за рахунок інновацій;

удосконалення логістики та інфраструктури; збільшення доданої вартості та диверсифікація асортименту; покращення якості та відповідність міжнародним стандартам.

Література:

1. Могильний О. М. Аграрний сектор України: сировинна пастка: монографія. Частина II. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2024. 332 с.
2. Могильний О. М., Козак М. І. Сировинна орієнтація аграрного сектору та її соціально-економічні наслідки для України. *Економіка АПК*. 2021. № 3. С. 19–24.
3. Паска І., Свиноус І., Артимонова І., Остапенко С., Присяжнюк Н. Стратегічні напрями підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках агропродовольства. *Економічний аналіз*. 2024. Том 34. № 3. С. 497–508. <https://doi.org/10.35774/econa2024.03.497>.
4. Гуменюк Я. Аграрний експорт України: аналіз та стратегічне планування. *Економіка та суспільство*. 2023. № 53. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-93>.
5. Voynova E. I. Method to determine specialization of Ukraine at the international market. *Scientific Bulletin of the National Academy of Statistics, Accounting and Audit*. 2017. №4. Р. 66–72.
6. Шубравська О. В. Спеціалізація агропродовольчого експорту України: тенденції, драйвери, перспективи. *Економіка України*. 2021. № 4. С. 51–67.
7. Карасьова Н. А. Методологічні особливості дослідження експортоорієнтованої діяльності. *Бізнес Інформ*. 2019. № 7. С. 154–160.
8. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Balassa V. Trade Liberalization and 'Revealed' Comparative Advantage. The Manchester School of Economic & Social Studies. 1965. № 33(2). Р. 99–123.
10. Фіщук І. О. Статистичний аналіз експорту продукції аграрного сектору економіки України. *Проблем сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2022. № 5. <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-5-03-03>.
11. Офіційний сайт Державної митної служби України. Режим доступу: <http://customs.gov.ua>.
12. UN Comtrade (United Nations Commodity Trade Statistics Database). Режим доступу: <https://comtrade.un.org/>.
13. Артиш В., Артиш Н., Артиш І. Місце України в процесах аграрного розвитку світової економіки. *Scientific Collection «InterConf»*. 2023. № 144. Р. 49–57.
14. Herfindahl O. C., Hirschman A. O. Concentration in the U.S. Steel Industry. *The Journal of Political Economy*. 1950. № 58(2). Р. 65–98.
15. Іванов С. В., Ляшенко В. І., Осадча Н. В. Стратегічні напрями формування експортної стратегії України в умовах відновлення економіки. *Економічний вісник Донбасу*. 2022. № 1 (67). С. 16–27.

References:

1. Mogilny, O. M. (2024). *The agricultural sector of Ukraine: a raw material trap*. Part II. Kyiv: NNC "IAE". 332 p. [in Ukrainian].

2. Mohyl'ny, O. M., Kozak, M. I. (2021). Raw material orientation of the agricultural sector and its socio-economic consequences for Ukraine. *Economics of the Agricultural Complex*, no. 3, pp. 19–24. [in Ukrainian].
3. Paska, I., Svinous, I., Artimonova, I., Ostapenko, S., Prysyzhnyuk, N. (2024). Strategic directions for increasing the competitiveness of agricultural products in foreign agri-food markets. *Economic Analysis*, vol. 34, no. 3, pp. 497–508. [in Ukrainian].
4. Gumenyuk, Ya. (2023). Agricultural exports of Ukraine: analysis and strategic planning. *Economy and society*, no. 53. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-93>. [in Ukrainian].
5. Voynova, E. I. (2017). Method to determine specialization of Ukraine at the international market. *Scientific Bulletin of the National Academy of Statistics, Accounting and Audit*, no. 4, pp. 66–72. [in Ukrainian].
6. Shubrav'ska, O. V. (2021). Specialization of Ukraine's agri-food exports: trends, drivers, prospects. *Economy of Ukraine*, 2021, no. 4, pp. 51–67. [in Ukrainian].
7. Karasova, N. A. (2019). Methodological features of the study of export-oriented activity. *Biznes Inform*, no. 7, pp. 154–160. [in Ukrainian].
8. Official website of the State Statistics Service of Ukraine. Available at <http://www.ukrstat.gov.ua>. [in Ukrainian].
9. Balassa, B. (1965). *Trade Liberalization and 'Revealed' Comparative Advantage*. The Manchester School of Economic & Social Studies, no. 33(2), pp. 99–123. [in Ukrainian].
10. Fishchuk, I. O. (2022). Statistical analysis of the export of products of the agrarian sector of the economy of Ukraine. *Problems of modern transformations. Series: Economics and Management*, no. 5. <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-5-03-03>. [in Ukrainian].
11. Official website of the State Customs Service of Ukraine. Available at <http://customs.gov.ua/>. [in Ukrainian].
12. UN Comtrade (United Nations Commodity Trade Statistics Database). Available at <https://comtrade.un.org/>. [in Ukrainian].
13. Artysh, V., Artysh, N., Artysh, I. (2023). The place of Ukraine in the processes of agrarian development of the world economy. *Scientific Collection «InterConf»*, no. 144, pp. 49–57. [in Ukrainian].
14. Herfindahl, O. C., Hirschman, A. O. (1950). Concentration in the U.S. Steel Industry. *The Journal of Political Economy*, no. 58(2), pp. 65–98. [in Ukrainian].
15. Ivanov, S., Lyashenko, V., Osadcha, N. (2022). Strategic Directions for the Formation of Ukraine's Export Strategy in the Context of Economic Recovery. *Economic Herald of the Donbas*, no. 1 (67), pp. 16–27. [in Ukrainian].

Annotation

Mostoviak M. I., Smolii V. O.

Export agricultural specialization of Ukraine: assessment and strategic priorities

The article highlights the urgent problem of forming an effective export policy in the agro-food sector of Ukraine. In modern conditions, this sector is one of the key sources of foreign exchange earnings and ensuring food security in the world, but at the same time it remains highly dependent on the export of raw materials with a low level of added value. The purpose of the study was to comprehensively assess the structure of Ukraine's agro-food exports, analyze its dynamics, competitiveness, and identify prospects for the development of products with a high degree of processing.

To achieve this goal, statistical analysis methods were used, in particular, calculating the comparative advantage index, diversification index, and structural analysis of the share of commodity groups in exports. The study revealed that the largest share in the structure of Ukraine's agro-food exports is occupied by raw materials such as cereals and vegetable oils, which demonstrate consistently high indicators of competitive advantages. However, the share of highly processed finished products, such as confectionery, ready-made grain products and processed vegetable products, remains low, which reduces the potential economic impact of export activities. The article emphasizes the need for a gradual transition from raw material specialization to an export model with a greater emphasis on value-added products. The authors propose measures to stimulate investment in processing enterprises, develop new technologies, and expand access of Ukrainian products to new international markets. The importance of integration into global value chains is also emphasized, in particular through the development of international cooperation and improvement of the regulatory framework.

The conclusions of the article emphasize the need for a comprehensive approach to the formation of export policy that will take into account the potential of the Ukrainian agricultural sector, ensure competitiveness in international markets, and contribute to economic stability. Particular attention is paid to the development of strategies for the development of the agri-food sector, which are aimed at increasing the level of export diversification and reducing its dependence on the instability of world prices for raw materials.

Key words: *export, agri-food products, export specialization, export diversification, agri-food sector, comparative advantages.*